

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΥΡΥΤΑΝΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ (7)

Π Ρ Α Κ Τ Ι Κ Α

Β' ΕΥΡΥΤΑΝΙΚΟΥ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Καρπενήσι 22-24 Μαΐου 1992

ΙΣΤΟΡΙΑ - ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
ΚΑΙ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

Αθήνα 1994

ΕΙΡΗΝΗ ΠΙΠΕΡΙΓΚΟΥ - ΚΥΡΙΑΖΗ

Ιστορικός - Αρχαιολόγος

Γεννήθηκε στο Αργίριο. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές της εισήχθη στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών - Τμήμα Ιστορικό Αρχαιολογικό, από την οποία και έλαβε το πτυχίο της ιστορικού - αρχαιολόγου. Διορίσθηκε και υπηρέτησε επί 32 συνεχή έτη στα Αρσάκεια Εκπαιδευτήρια της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας, απεχώρησε δε ύστερα από παραίτησή της.

Ως εκπαιδευτικός - ιστορικός των Σχολείων Μ. Ε. της Φ.Ε. έκανε υποδειγματικές διδασκαλίες σε μαθήματα Ιστορίας, τα οποία παρακολουθούσαν και οι άλλοι καθηγητές των Αρσακείων Εκπαιδευτηρίων.

Με τη συνεργασία των μαθητών της κατήρτισε τρία ιστορικά λευκώματα με θέματα: α) Μακεδονικός αγώνας (1904-1908) και ο Παύλος Μελάς, β) Οι χρόνοι των Παλαιολόγων και γ) Η άλωση της Κων/πόλεως (1453). Οι εργασίες αυτές έτυχαν επαίνου από τη Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία.

Διήυθνε ευδοκίμως το Γυμνάσιο και Λύκειο Ψυχικού της Φ.Ε. και συνέβαλε αποτελεσματικά στην ενημέρωση των μαθητών της στα ιστορικά και αρχαιολογικά αντικείμενα της πατρίδας μας.

Ευρεία ήταν και η κοινωνική της δραστηριότητα. Οργάνωσε τον σταθμό του Δικαστηρίου Ανηλίκων Ρόδου και εργάσθηκε ως επιμελήτρια του αντίστοιχου σταθμού Δικαστηρίου Ανηλίκων Αθηνών.

Άρθρα και επιστημονικές μελέτες δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό της Φ.Ε. ΠΟΛΥΜΝΙΑ και στις Αθηναϊκές Εφημερίδες ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ και ΒΗΜΑ ιστορικού και αρχαιολογικού περιεχομένου.

Διάφορες διαλέξεις έκαμε στην Αθήνα και στη Ρόδο. Έλαβε μέρος και στο Δ' Πανελλήνιο Συνέδριο Ιστορίας, Φιλοσοφίας και Κοινωνιολογίας των Ιατρικών Επιστημών στην Πάτρα - Ναύπακτο την 1-2/11/1991 με θέμα της "Η απεικόνιση του οφθαλμού στη Βυζαντινή Τέχνη και ο συμβολισμός της".

ΕΙΡΗΝΗ Κ. ΠΙΠΕΡΙΓΚΟΥ - ΚΥΡΙΑΖΗ
ΜΑΡΙΑΝΝΑ Ν. ΤΣΙΡΟΥ

Ο ΙΔΙΟΤΥΠΟΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΩΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΚΥΚΛΟΥ ΤΗΣ ΑΓ. ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΣΤΟ ΚΑΘΟΛΙΚΟ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΠΡΟΥΣΟΥ

Ανάμεσα στις σπουδαιότερες σκηνές του Εικονογραφικού Κύκλου στο Ιερό των Εκκλησιών, μετά το 14ο αιώνα, πλάι στις, ήδη, εκεί καθιερωθείσες Βιβλικές και Ευαγγελικές παραστάσεις, διακρίνουμε την “**Όραση**” (Όραμα) του Αγίου Πέτρου της Αλεξανδρείας.

Η παράσταση αυτή αναπτύσσεται πάνω από το ημικύκλιο της **Πρόθεσης**, εκτός από κάποιες εξαιρέσεις (Διακονικόν, νάρθηκας ή κυρίως ναός, όπου, όμως συνδυάζεται με τη σκηνή της Α΄ Οικουμενικής Συνόδου στη Νίκαια).

Πρώτη απ’ το 14ο αιών. η Μακεδονική Σχολή ενέταξε το Όραμα του Πέτρου στον **Ευχαριστηριακό Κύκλο** του Ιερού κι έτσι παρακολουθούμε το θέμα σε όλη τη Βαλκανική και τη Ρωσία μέχρι το Novgorod, πάντοτε δε στις Εκκλησίες της Ευρυτανίας, όπου ακολουθούνται ιδιαίτερα πιστά οι αγιογραφικές οδηγίες του Διονυσίου από τη Φουρνά “δια χειρών” των εγχωρίων αγιογράφων Γεωργίου Αναγνώστου ή Διαμαντοπούλου και Γεωργίου Γεωργίου, συνήθως. Το πρότυπο της παράστασης του εν λόγω Οράματος, απαντά για πρώτη και μοναδική φορά, κατά τους παλαιότερους μελετητές, σε μινιατούρα (μικρογραφία) που συνοδεύει τη διήγηση του βίου του Αγ. Πέτρου, στο “Μηναίο” (Paris 580, 11ος αιών.) το οποίο αντιγράφει, προφανώς, παλιότερο χειρόγραφο (5ου ή 6ου αιών.) και την οποία αναπαράγουν άλλα χειρόγραφα - μεταφράσεις, όπως το Vaticanus 622, και μεταγράφει η εικονογραφία, ήδη από το 12ο αιών. (Νερέντιτσι Ρωσίας), και κατά κόρον οι Σέρβοι αγιογράφοι μετά το 14ο αιών., αλλά και οι δικοί μας της Μακεδονικής σχολής (Καστοριά, Άγιο Όρος, Μετέωρα, Ευρυτανία, Πελ/νησος μέχρι την Κρήτη). Ο λόγος λοιπόν:

1) Ποιο είναι το όραμα του Αγ. Πέτρου της Αλεξ/είας και πώς ερμηνεύεται;

2) Ποιος, ο συμβολισμός του θέματος και ποια η σχέση του με τον Ευχαριστησιακό Κύκλο του Ιερού;

Ας δούμε πρώτα την εικόνα (Φωτογραφία 1):

Είναι απο το καθολικό της Μονής Προυσού, στο βόρειο τοίχο, πάνω από την Πρόθεση, και παρουσιάζει μικρές διαφορές από άλλες απεικονίσεις του θέματος, ίσως για λόγους στενότητας χώρου εδώ. Βλέπουμε τον Αγ. Πέτρο γέροντα με κοντή κόμη και “στρογγυλογένη” όπως υπαγορεύει ο Διονύσιος ο εκ Φουρνάς¹, υψηλό στο ανάστημα και με δυσανάλογα μικρό κεφάλι. Ο Άγιος, φέρει την ιερατική - επισκόπική του περιβολή κι έχει μια έκφραση απορίας κι έκπληξης που εντείνεται με τις ανοικτές παλάμες. Προσβλέπει στο κέντρο της εικόνας, όπου ο Χριστός, παιδί έως έφηβος, προβάλλει μέσα από ένα “κιβώριον” πάνω σε θυσιαστήριο (Αγ. Τράπεζα) με ξεσχισμένο το χιτώνα του, τον οποίο συγκρατεί ελαφρά με το αριστερό χέρι, για να κρύψει, όσο γίνεται, την καχεκτική γυμνότητά του, ενώ τεντώνει, σηκώνοντας λίγο, το άλλο χέρι, σαν να δείχνει κάποιον.

Η επιγραφή - διάλογος² ανάμεσα στο Χριστό και στον Πέτρο, λύνει την απορία και εκείνου και τη δική μας:

Ο Άγιος ρωτά τον Κύριο με το “διερρηγμένο” (ξεσχισμένο) χιτώνα: *“Τις σου τον χιτώνα, Σώτερ, διείλεν,”* (δηλ. ποιος σου ξέσχισε το χιτώνα Σωτήρα;) Και ο Χριστός: *“Άρειος ούτος ο άφρων και παγκάκιστος, Πέτρε”*.

Κάπως έτσι βλέπουμε το όραμα και στους Αγ. Πάντες του Προυσού (1805) (φωτογραφία 2), στην Παναγία τη Δομιανή 1787 (Φωτογραφίες 3, 4, 5) και στον Προφήτη Ηλία Αγ. Τριάδας 1785-1790.

Το περίεργο, σε πρώτη θεώρηση, είναι ότι από την εικόνα λείπει, όπως άλλωστε κατά κανόνα, ο πρωταγωνιστής του οράματος, ο Άρειος, που τόσο στη μινιατούρα του προαναφερθέντος χειρογράφου, όσο και σε Σερβικές¹ εκκλησίες, απεικονίζεται ως ικέτης σωριασμένος στη βάση του θυσιαστηρίου, κάποτε μάλιστα και καταβροχθιζόμενος στο στόμα καταχθονίου τέρατος (δράκοντα), όπως συμβαίνει σε σπάνια, από όσο μπορώ να ξέρω, για την Ελλάδα περίπτωση, στον Αγ. Νικόλαο (συνοικίας Αγ. Αναργύρων)² της Καστοριάς (1486).

Η απουσία του αιρεσιάρχη Αρείου και στην Εικόνα μας, με προβληματίσε από την αρχή στην έρευνά μου και απόρησα μάλιστα επειδή το θέμα δεν απασχόλησε τον πρώτο μελετητή, τον Γάλλο Βυζαντιολόγο* G. Millet. Έτσι, αφού βασάνισα αρκετά το ζήτημα, κατέληξα αρχικά στο συμπέρασμα ότι η παρουσία του αφορισμένου Αρείου, στο χώρο του Ιερού, θεωρήθηκε, και ορθά, από τον Διονύσιο ως ανοίκεια. Ιεροσυλία θα ήταν γιατί σκέφτηκα ότι το πράγμα δε θα μπορούσε ν' αποδοθεί π.χ. σε έλλειψη χώρου, εύκολα αν και υπάρχει τέτοιο πρόβλημα στο καθολικό της Μ. Προυσού. Όμως, επειδή στο διάστημα αυτό έγινε ο καθαρισμός των αγιογραφιών

και του προαναφερθέντος ναϊδριου των Αγ. Πάντων, σε μια νέα επίσκεψη μου στη Μονή Προυσού, με περίμενε μία ευχάριστη, όσον αφορά στο θέμα μου, έκπληξη! στην εκεί παράσταση του οράματος του Πέτρου, μέσα στο ιερό, και κάτω απ' αυτήν, εικονίζεται και ο δράκων, που έχει αρπάξει ήδη τον Άρειο στο πύρινο στόμα του ανάμεσα στα φοβερά του δόντια, και ετοιμάζεται να τον καταβροχθίσει. Έτσι φαίνεται ότι η παρουσία ή η απουσία του αιρεσιάρχη τούτου, στις σχετικές εικόνες, είναι θέμα μάλλον επιλογής του αγιογράφου - θέμα για το οποίο συνεχίζω την έρευνα στο χώρο της Ευρυτανίας, στα πλαίσια της μελέτης μου για τη Μονή Προυσού, που θα δημοσιεύσω προσεχώς. Κάτι τέτοιο σε καμιά περίπτωση, βέβαια, το πράγμα δεν μπορεί ν' αποδοθεί π.χ. σε έλλειψη χώρου στη συγκεκριμένη περίπτωση του Προυσού, γιατί το θέμα έτσι απαντά παντού, δεν είναι τυχαίο. Ας επανέλθουμε όμως στο Όραμα, για το οποίο θεωρώ απαραίτητες κάποιες πληροφορίες ως προς τα γεγονότα, όπως αυτά προβάλλουν μέσα από τη βιογραφία του Αγ. Πέτρου στα "Μηναιά"¹ και στο "Μέγα Συναξαριστή"², με μικρές μεταξύ τους διαφορές.

Η υπόθεση εκτυλίσσεται στην Αλεξάνδρεια του 311μ.Χ. Αρχηγός της νεαρής εδώ Εκκλησίας είναι ο επίσκοπος Πέτρος. Ενώ οι διωγμοί των Ρωμαίων αυτοκρατόρων συνεχίζονταν, την Εκκλησία της Αλεξανδρείας είχε πριν από 5-6 χρόνια ταραξει και διχάσει, διοικητικώς, το, από τον αρχηγό του Μελίτιο (επίσκοπο Λυκοπόλεως)³, λεγόμενο "Μελιτιανόν Σχίσμα" του οποίου τα αίτια δεν είναι επαρκώς γνωστά. Τον Μελίτιο, τον οποίο και αφόρισε ο Πέτρος⁴, είχε ακολουθήσει, πιο πολύ από φιλία, ο γνωστός φιλόσοφος και δεινός ρήτορας Άρειος, ο εμπνευστής της ομώνυμης αίρεσης αργότερα.

Το Νοέμβριο του 331, στα πλαίσια του επί Διοκλητιανού⁵ διωγμού, συλλαμβάνεται ο επίσκοπος Πέτρος, ο οποίος παρά την αντίδραση του Χριστιανικού πληρώματος της Αλεξ/είας, καταδικάζεται στον "δι' αποκεφαλισμού" θάνατο και εκτελείται, στις 24 του ιδίου μηνός.

Τις παραμονές όμως του μαρτυρίου του Αγίου, ενώ αυτός προσευχόταν ένα βράδυ στο κελί του, είδε, ξαφνικά, να προβάλλει μέσα σε εκθαμβωτικό φως ο Χριστός, ως έφηβος με το σχισμένο χιτώνα του. Ακολουθεί ο προαναφερθείς διάλογος, και η εντολή του Κυρίου στον Πέτρο: όχι μόνο αυτός να μη συγχωρήσει την Άρειο, αλλά και τους διαδόχους του επισκόπου (Αχιλλά και Αλέξανδρο), να ενημερώσει ώστε να μην πράξουν τούτο.

Την άλλη μέρα, επισκέφθηκε το μελλοθάνατο επίσκοπο ομάδα κληρικών, που ο Άρειος, προφανώς, έβαλε να μεσιτεύσουν για να τον συγχωρήσει ο Άγιος και να του επιτρέψει να κοινωνήσει.

Προς έκπληξή τους όμως, ο Πέτρος στάθηκε αμείλικτος - πράγμα που δεν μπορούσαν να εννοήσουν οι ανυποψίαστοι εκείνοι κληρικοί, καθόσον γνώριζαν πόσο μικρή ανάμειξη είχε ο Άρειος στο "Μελιτιανό" σχίσμα².

Ο Άγιος όμως θα τους εξηγήσει: ο αφορισμός του Αρείου δεν ήταν δι-

κή του απόφαση! Είχε δει αποκαλυπτικό όραμα, στη φυλακή του, την προτεραία, στο οποίο προληπτικώς ο έφηβος - Ιησούς του φανέρωσε, με την “επιφάνειά του”, συμβολικά, το μελλοντικό έγκλημα του Αρείου. Ο Άρειος ήταν δόλιος, είπε ο Χριστός, και δημιούργησε ένα σχίσμα ανάμεσα στο λαό μου και γι’ αυτό σου παρουσιάστηκα και σε προστάζω να μην δεχθείς να κοινωνήσει¹.

Κατόπιν αυτού, οι κληρικοί αποχώρησαν.

Ιδού λοιπόν η εξήγηση.

Στη διήγηση όμως, όπως και στο πρωτότυπο της απεικόνισης του θέματος (μινιατούρα Παρισινού Μηναιού) που μεταγράφουν οι αγιογράφοι (από το 14ο αιών. κ.ε.), φαίνεται σα να υπάρχει ένας αναχρονισμός, τον οποίο προς αποφυγήν παρεξηγήσεως ερμήνευσε πρώτος κάποιος μεταφραστής, ίσως ο Συμεών², του παλιότερου πρωτοτύπου ελληνικού κειμένου του Vaticanus 622 και ένας Λατίνος συνάδελφός του αργότερα (10ος αιώνας), όπως διαπίστωσε ο πολύς γάλλος Βυζαντινολόγος G. Millet και αναλύει λεπτομερώς σε σχετικό άρθρο του (1939, σελ. 102). Διορθώνει δηλαδή ο μεταφραστής με έναν ορισμό της αίρεσης του Αρείου, παίρνοντας την ευθύνη επάνω του, συμφωνώντας στην ουσία με τους βυζαντινούς, που συνόψισαν τη διήγηση σε σύντομες σημειώσεις του συναξαρίου καθώς και με τους μελωδούς (Θεοφάνη). Έτσι σταμάτησε τον αναχρονισμό που υπήρχε στις Σλαβικές, κυρίως, μεταφράσεις και με τον οποίο το πρωτότυπο δεν μπορούσε να γίνει κατανοητό.

Δεν ήταν ο Άρειος που έκανε το σχίσμα στην εκκλησία της Αλεξανδρείας! Ο υπάιτιος ήταν ο Μελίτιος. Ο Άρειος έκανε αίρεση και μάλιστα πολύ αργότερα από το μαρτύριο του Πέτρου, την οποία καταδίκασε, ως γνωστόν, η Α΄ Οικουμενική Σύνοδος της Νικαίας το 325 μ.Χ. και όχι ο Πέτρος, που αποκεφαλίστηκε το 311.

Στο όραμα όμως καταγγέλεται η πλάνη του Αρείου. Πρόκειται για παρεξήγηση μήπως; Καθόλου! Τούτο συμβαίνει προληπτικώς, όπως ελέχθη. Ο Άρειος είναι δόλιος¹ είπε ο Χριστός στον Πέτρο. “Ο Άρειος δεν είχε ολοκληρώσει ακόμη τη φοβερή του βλασφημία στο πρόσωπο του Χριστού, ότι δεν είναι δηλαδή ο Υιός του Θεού, παρά μόνον στα βάθη της σκέψης του”, γράφει ο Millet.

Ο Χριστός όμως, ως “ετάζων νεφρούς και καρδιάς” δέκρινε την πρόθεσή του. Προείδε το μελλοντικό του έγκλημα και το αποκάλυψε στο μελλοθάνατο Άγιο. Ας έρθουμε όμως στο συμβολισμό της εικόνας που είναι διπλός, για τους ακόλουθους λόγους, καθαρά βέβαια δογματικούς:

α) Στη Μητρόπολη του Μιστρά, απεικονίζεται το όραμα του Πέτρου κι εκεί ο Χριστός με τον πάντα σχισμένο χιτώνα λέει: “Ο Άρειος με απογύμνωσε” (Μέγας Συναξαριστής). Στο Μάτεγγιτς (Σερβίας) (Διακονικών) “Ο Άρειος λυσήσας” (απ’ τη λύσσα του δηλαδή)· ο δε Διονύσιος εκ Φουρνάς γράφει:

“Άρειος απαμφιάζει με” (δηλαδή ο Άρειος με γδύνει) με τα κοφτερά κι από την ρομφαία λόγια του.

Από τι όμως: Από την θειότητα, από την ομοουσιότητα προς το Θεό Πατέρα του. Ο Χριστός είναι Υιός του Θεού και ενσαρκώθηκε για τη σωτηρία μας, έγινε βρέφος, “εν σχήματι παιδίου νεογνού” κατά το Μέγα Συναξαριστή (Μηνιαίον Νοεμβρίου Κ.Δ΄) και πέθανε, αυτός που είναι αθάνατος όπως ο πατέρας του. Θυσιάστηκε όμως για την εκκλησία. Ταπεινώθηκε πάνω στο σταυρό και είδε τους Εβραίους και τους Ρωμαίους στρατιώτες να “διαμερίζουν τα ιμάτιά του και επί τον ιματισμόν του να θέτουν κλήρον εαυτοίς”, κι έρχεται τώρα ο Άρειος να τον ταπεινώσει για δεύτερη, χειρότερη φορά, με την αίρεσή του: “Ο Χριστός δεν είναι Υιός του Θεού - Πατρός, αλλά δημιούργημά του, κτίσμα του”. Έτσι “απέτεμεν” (απόκοψε) αυτόν από τον Πατέρα, γι’ αυτό καταδικάστηκε, επειδή ήταν: “της αληθείας και της ασπίλου συνυπάρξεως της Τριάδος, εχθρός”, όπως λέει το λατινικό κείμενο¹. Ο Άρειος λοιπόν, έσχισε το χιτώνα του Χριστού, σχίζοντας έτσι το “Ομοούσιον της Αγίας Τριάδος” και όχι όπως ο Μελίτιος την Εκκλησία. Κατά συνέπεια, το όραμα που εκφράζει αναμφισβήτητα θεολογικές ιδέες και δογματικό νόημα, χρησιμοποιήθηκε κατά τον Millet, και ορθά, ως σύμβολο της μελλοντικής αίρεσης του Αρείου, ενώ, ταυτόχρονα σ’ αυτό, στιγματίζεται και το σχίσμα του Μελιτίου και πιστεύω κάθε άλλο σχίσμα που θα ταράξει την εκκλησία. Μ’ αυτό το νόημα άλλωστε, ο Θεοφάνης ο Μελωδός, ψάλλει στον Πέτρο: “όλος πεφωτισμένος ηξιώθης ιδείν Χριστόν σοι προμηνύοντα² τον αυτού χιτώνα, δεινώς, διαρρήξαντα κ.λπ...”, το ίδιο και το πεντηκοστάριον και το “Μηνιαίον” του Νοεμβρίου (ΚΔ΄) που επιγραμματικά λέει:

“Άρρηκτος (υπήρξε σταθερός δηλαδή) ήν την Πίστιν ο τιμηθείς Πέτρος, ος είδε Χριστού την στολήν ερρηγμένην” (σχισμένη) και πιο κάτω: “Άρειος ο άφρων της Παναγίας¹ τέτμηκε Τριάδος την μοναρχίαν” (την ενότητα, την ενιαία αρχή της Αγ. Τριάδος την έκοψε ο Άρειος ο άφρων, που προκαλεί μία δεύτερη, χειρότερη από κείνη των Εβραίων και των Ρωμαίων στρατιωτών ταπείνωση του Χριστού που σε στιχούργημα του Διονυσίου από τη Φουρνά, σ’ ένα φανταστικό διάλογο του Πέτρου με το Χριστό, όπου ο πρώτος ρωτάει τον ρακένδυτο Κύριο αν οι Εβραίοι τον κατάντησαν έτσι, κι εκείνος απαντά με πικρία:

“Ουκούν θεοκτονούσιν οι εβραίοι πάλιν
ο δ’ ασεβής Άρειος, αράς Προστάτης

.....
απαμφιάζει, πατρικής με τιμής ενθέου”² (ο Άρειος δηλαδή με απογυμνώνει από τη θεϊκή τιμή).

β) Κατόπιν αυτών, είναι πολύ απλό να ερμηνευθεί η ένταξη του οράματος του Πέτρου στον ευχαριστηριακό κύκλο του ιερού, όπου, κάθε φο-

ρά, ο Χριστός θυσιάζεται. Ο άρτος που λαμβάνει ο ιερέας από το “Άγιον Δισκάριον” τον κόβει με την Λειτουργική “Λόγχη” στην Πρόθεση και τον ετοιμάζει για τη θεία Ευχαριστία, γίνεται “Σώμα του Χριστού” “και ποιή-
-σον τον μεν άρτον τίμιον Σώμα του Χριστού Σου...”, παρακαλεί το Θεό
- Πατέρα. Το ίδιο νόημα έχει η “κατά πρόληψιν” πάλι σκηνή του
“Μελισμού”* στο Ιερό, (η εικόνα δηλαδή του “Αμνού” του Χριστού - βρέ-
-φους, μέσα σε δισκάριο, με τον αστερίσκο, συνήθως, και τον “αέρα” πά-
-νω του).

Θα θυμίσουμε, εδώ την ερώτηση που απευθύνει στον Πέτρο ο Θεοφά-
-νης ο Μελωδός¹:

“Πώς εις θυσίαν εαυτόν τίθησιν, ως πρόβατον άκακον...”

και πιο κάτω

“... και την αγίαν κάραν προθέμενος αυτού, καθάπερ έδεσμα σεπτόν;”

Ο σχισμένος, λοιπόν, χιτώνας του Χριστού είναι, παράλληλα, ο άρτος που τεμαχίζεται και γίνεται Σώμα του για το μυστήριο της θείας Ευχαρι-
-στίας. Σ’ αυτή τη φάση, ο Χριστός γίνεται θύτης και θύμα κι ο ιερέας λέει:
“Συ γαρ ει, ο προσφέρων και προσφερόμενος...”. Ο Άγ. Πέτρος είναι και
ιερέας και μάρτυρας. Προσφέρει όπως ο Χριστός και προσφέρεται όπως
εκείνος με την ενσάρκωσή του. “Έφη γαρ τον Κύριον όναρ ιδείν, εν σχή-
-ματι παιδίου νεογνού... περικείμενον/ χιτώνα διερρηγμένον... παρ’ ού μα-
-θείν ότι Άρειος ην ο διαρρήξας...” λέγεται στο “Μηναίον” του Νοεμβρίου
ΚΔ. για τον Πέτρο². Ο διπλός αυτός συμβολισμός της ενσάρκωσης και
της θυσίας του Χριστού σε συσχετισμό με την αίρεση του Αρείου, απαντά
σε δύο Σερβικές Εκκλησίες του 14ου³ αιώνα, όπου απεικονίζεται πάλι ο
Κύριος ως νεογέννητο μωρό μέσα σε Δισκάριο, πάνω σε θυσιαστηριο (το
ίδιο και στον Ταξιάρχη Καστοριάς)⁴ αλλά εκεί, ένας επίσκοπος λογχίζει¹
το τρυφερό κορμάκι. Μακάβρια ρεαλιστικό τó θέαμα, σε συνδυασμό όμως
με την παράσταση του Οράματος του Πέτρου, απέναντι στην Πρόθεση, μας
οδηγεί στην ερμηνεία του: Ο σχισμένος χιτώνας του εφήβου Ιησού, ισοδυ-
-ναμεί, κατά τον Millet, με το λογχιζόμενο βρέφος που δεν είναι παρά ο συμ-
-βολισμός της βλασφημίας του Αρείου, ο κατατεμαχισμός δηλαδή της Αγίας
και αδιαιρέτου Τριάδος· φανερή, εδώ, η προσπάθεια να τονισθεί η “κατά
θείαν οικονομίαν” ενσάρκωση του Χριστού που απρορριπτει ο Άρειος,
και η κάθε φορά θυσία του για τη θεία Ευχαριστία.

γ) Τέλος, το όραμα του Αγίου Πέτρου δεν είναι άμοιρο και της διδα-
-κτικής σκοπιμότητας, καθόσον συνηθίζεται περισσότερο το 16ο ως και τις
αρχές του 19ου αιώνα., ιδίως στην Ευρυτανία, όπως αναφέραμε. Γιατί όμως;

Σε όλο το Βαλκανικό, σχεδόν, χώρο έχουμε ζοφερή τουρκοκρατία. Η
εκκλησία, φύλακας της Ελληνορθόδοξης Παράδοσης, θα φροντίσει, μέσω
του λαϊκού ή του μοναχού αγιογράφου, τόσο ο αγράμματος λαός να μην
αλλαξοπιστήσει, όσο και ο Κλήρος να μένει προσηλωμένος στα θεσπισθέντα
από τις Οικουμενικές Συνόδους, ώστε να μην “ξεσχίσει” κι αυτός το Χι-

τώνα του Χριστού και της Εκκλησίας, λογχίζοντας το σώμα της με τυχόν διχασμό. Και να το ξέρουν: θα τους κυνηγάει η θεϊκή κατάρτα, όπως τον 'Αρειο. Σ' αυτό δεν φαίνεται άσχετη η κρητική παροιμία: "τρέχει σαν τον 'Αρειο". Έτσι στιγματίζεται στις εκκλησίες, μέσ' απ' την εικόνα που είναι πάντα ποιο εύλωτη από τη θεωρία, κάθε αποσχιστική τάση στο Δόγμα, πράγμα ιδιαίτερα επιβεβλημένο στους χαλεπούς εκείνους για το Γένος και την Ορθοδοξία αιώνες της Τουρκικής δεσποτείας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Διονύσιος ο εκ Φουρνάς: "Ερμηνεία της Ζωγραφικής Τέχνης", έκδ. Α. Παπαδοπούλου - Κεραμέως
St. Petersburg, 1909, σελ. 154 κ. ε. 219, 268, 279
2. Κυριακίδης Κώστας: "Έκφραση" (Μονή Ασωμάτων Πετράκη), Αθήνα 1972, σελ. 41-43.
3. Millet Gabriel: α) "La Vision de Pierre d' Alexandrie",
Melanges Ch. Diehl, 1930, p. p. 99-115, Mit. 7
β) Description des Peintures et autres ornements contenus dans les
MANUSCRITS GRECS de la Bibliotheque National, ed. Paris, 1883, p.
300 (APPENDICE, XLI - No 80: Metaphraste, vie des Saints, 10ος siecle).
4. Migne P. G. t. XVIII, εκδ. Turnholti (Belgium), 1857, σελ. 247-252, 276, 451.
Migne P. L. t. CXXIX, col. 691-704
5. "Μηναίον του Νοεμβρίου, Κ.Δ'", εκδ. της Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι 1960, σελ. 176.
6. "Ο Μέγας Συναξαριστής της Ορθοδόξου Εκκλησίας", εκδ. 2α, Αθήναι 1964, Τ. ΙΑ', σελ. 605-609-610.
7. Ορλάνδος Αναστάσιος: Αρχεῖον των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος, 1938, Τ. Δ', σελ. 153-154, 157, 167-168, 170.
8. "Πεντηκοστάριον Χαρμόσουνον", εκδ. της Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι 1959, σελ. 172.
9. Στεφανίδης Β.: "Εν Επετηρίδι της Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών" 1956, έτος KG, σελ. 58-61.
10. Χατζηδάκις Μανώλης: "Έλληνες Ζωγράφοι μετά την Άλωση (1450-1830)" (Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών), Αθήνα 1987, Τ. 1, σελ. 245, 251, 163.

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΑ ΛΕΞΙΚΑ

1. Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν Ελευθερουδάκη:
 - α) τ. 2ος σελ. 418-19, 420
 - β) τ. 9ος σελ. 282-83, 295
 - γ) τ. 10ος σελ. 652
2. Θρησκευτική και Χριστιανική Εγκυκλοπαίδεια
3. Πάπυρος Λαρούς, τ., σελ. 747.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Διονυσίου του εκ Φουρνά, "Ερμηνεία της Ζωγραφικής Τέχνης", εκδ. Α', Παπαδοπούλου - Κεραμέως, st Petersburg, 1909, σελ. 151.
 2. Ομοίως: σελ. 219, 268
-
1. G. Millet: La vision de Pierre d' Alexandrie'' Melanges ch. Diehl, 1930 p.p. 109 (Εκκλησίες: Mateiec, Gracanica, Cozia, Manasiza, Poganovo Βουλγαρίας)
 2. Αν. Ορλάνδου: "Αρχεῖον των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος", εκδ. Εστίας, 1938, Τ. Δ. σελ. 168.
- * ίσως γιατί δεν είδε, κατά την έρευνά του τότε στην Ελλάδα (προ του 1939) εικόνες στις οποίες έλειπε ο Άρειος.
1. Μηναιόν Δεκεμβρίου ΚΔ', εκδ. Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήναι 1960.
 2. Ο Μέγας Συναξαριστής της Ορθοδόξου Εκκλησίας, εκδ. 2α, Αθήνα 1964 Τ. ΙΑ", σελ. 605-609 κ.ε.
 3. Β. Κ. Στεφανίδης εν επετηρίδι εταιρίας Βυζαντινών Σπουδών, εκδ. 1956, έτος Κ.Γ., σελ. 58-61.
 4. Του ιδίου σελ. 591, 1, 6, 2 και 3.
 5. Του ιδίου σελ. 58-61 (κατ' άλλους Μαξιμίνου) και Ευσέβιος "Εκκλησιαστική Ιστορία", ΙΧ, 6, 1 επίσης Η. Delehaye, Les Martyrs D' Egypte'' Analecta Bollandiana t. XL, 1922, p. 25.
 1. G. Millet: "La Vision de Pierre d' Alexandrie'' σελ. 104, ("Κολόβιον" = γιλέκο).
 2. Joseph Viteau, "Passions de saints Ecaterine et Pierre d' Alexannndrie'', Paris, 1897 (στον Millet "La Vision de Pierre d' Alexandrie'' p.1).
-
1. G. Millet: "La Vision de Pierre d' Alexandrie'' p. 102, (5) Suriws, t. VI, chap VI.
 2. Constantin Doukakis: Μέγας Συναξαριστής ΙΑ' περιοδικό σύγγραμμα του μηνός Νοεμβρίου, Αθήνα 1895, σελ. 538.
 - n. I. G. Millet: "La Vision de Pierre d' Alexandrie''.
-
1. G. Millet: "La Vision de Pierre d' Alexandrie'' σελ. 101.

1. “Verae et immaculatae et substantialis Trinitatis, inimicus” και πιο κάτω: “per eo quod de Sancta Trinitate non recte saperet” = ένεκα του ότι περί της Αγίας Τριάδος ουχί ορθώς εφρόνει”

Στον G. Millet: “La vision de Pierre d’ Alexandrie”
(P. 102).

2. Μηναιόν Νοεμβρίου ΚΔ’ (τροπάριον ωδής Κανόνος Θεοφάνους, Εκδ. της Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα, 1960 σελ. 176.

1. Στο ίδιο (Ήχος πλάγιος β’)

* Προβολή slides (10-12)

2. Πρόκειται για μεταγραφή κάποιου Βυζαντινού ποιήματος γραμμένου αρκετούς αιώνες πριν, κατά τον τρόπο του Μανουήλ Φιλή (13ος - 14ος αιών) G. Millet p. 103-104.

Σημείωση: Στο καθολικό της Μ. Προυσού η σκηνή του Μελισμού έχει ως εξής:
Κάτω από την “Πλατυτέρα” στην αψίδα του Ιερού εικονίζεται το Άγιο Δισκοπότηρο και μέσα από αυτό προβάλλει ο Χριστός.

1. Μηναιόν Νοεμβρίου ΚΔ’ έκδ. της Αποστολικής Διακονίας της Ελλάδος, Αθήνα 1960, σελ. 172 (“Οίκος” από την γ’ ωδή).

2. Στο ίδιο.

3. Στο Mateicv (BAV. των Σκοπίων) και στο Lyboten, βλ. σε G Millet “La vision de Pierre d’ Alexandrie”, p. 108-109.

4. Αν. Ορλάνδου: Αρχείον των Βυζαντινών Μνημείων της Ελλάδος, εκδ. Εστία, Αθήναι 1938, Τ. Δ’, σελ. 72.

1. G. Millet: “La Vision de Pierre d’ Alexandrie” 1930, p. 108.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ,
Πρόεδρος της Α΄ Συνεδρίας.

Ευχαριστούμε την τελευταία εισηγήτρια της αποψινής Α΄ συνεδρίας κ. Ειρήνη Πιπερίγκου-Κυριαζή, για την παραστατική και εμπειρισταμένη εισήγησή της, την οποία επλαισίωσε και με θαυμάσιες διαφάνειες (SLIDES). Η εισήγησή της προσλαμβάνει περισσότερη αξία, γιατί έφερε στο φως ένα άγνωστο έργο δύο Ευρυτάνων αγιογράφων, του Διονυσίου του εκ Φουρνά και του διαδόχου του Θεοφάνους. Η Εταιρεία μας μάλιστα μελετά τον τρόπο εκδόσεως του σπανίου αλλά κλασικού έργου του Διονυσίου «Τέχνη Ζωγραφική», από το οποίο πολλά στοιχεία καλλιτεχνικά επήρε και χρησιμοποίησε ο αείμνηστος Φώτης Κόντογλου.

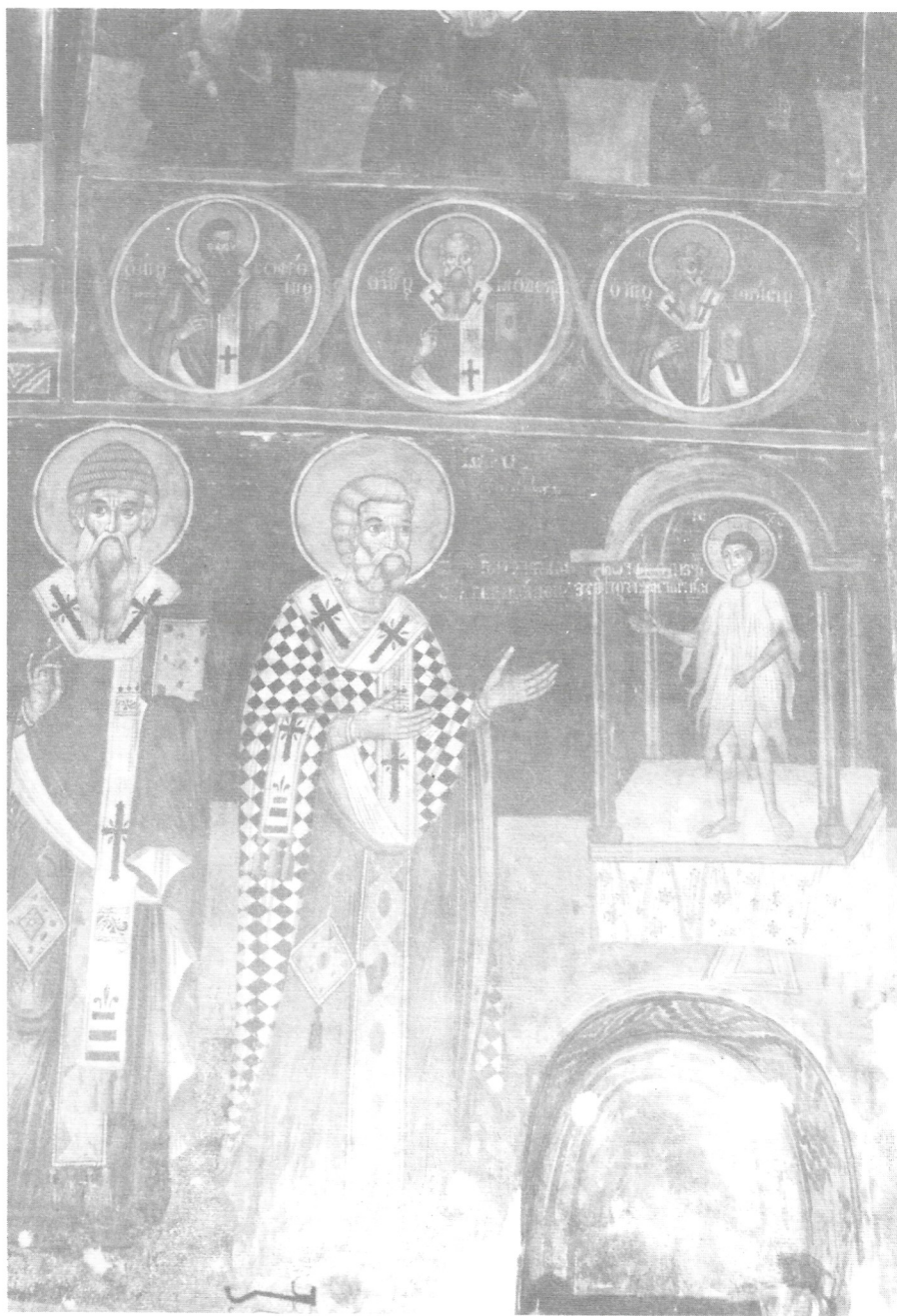
Θα ήθελα εδώ να σημειώσω ότι ο Διονύσιος εκ Φουρνά ήταν αγράμματος, όταν νέος την ηλικία έφυγε από την πατρίδα του για την Κων/πολη, όπου εργάστηκε σε διάφορες εργασίες και ύστερα μέσω του Πατριαρχείου κατέφυγε στο Άγιον Όρος, όπου εμόνασε και ως ασκητής άρχισε να μαθαίνει γράμματα, σπουδάζοντας κοντά σε γέροντες ασκητές-μοναχούς. Εκεί έμαθε την αγιογραφική τέχνη, ανοικοδόμησε μόνος του ένα ερειπωμένο μοναστήρι και ο ίδιος αγιογράφησε τον Ι. Ναό του Τιμίου Προδρόμου.

Όταν ύστερα από χρόνια επισκέφθηκε την ιδιαίτερη πατρίδα του με τα χρήματα που είχε επεσκεύασε διάφορους Ναούς της περιοχής του και έκαμε αρκετές αγιογραφίες. Το σπουδαιότερο όμως έργο του ήταν ότι με τη συνδρομή των εντοπίων άρχισε να οικοδομεί κοντά στο Φουρνά Οικοτροφείο για τις φτωχές κοπέλλες της περιοχής. Σ' αυτό το Οικοτροφείο-Παρθεναγωγείο διέμεναν 30-40 κοπέλλες, οι οποίες πέρα από τη θρησκευτική και κοινωνική ζωή, ασκούσαν στην ορθή λατρεία και προ παντός μάθαιναν κάποια τέχνη, ήτοι ραπτική, κεντητική, αγγειοπλαστική, αγιογραφία, κ.ά. ώστε και πνευματική καλλιέργεια και μόρφωση να παίρνουν και βιοποριστικό επάγγελμα να έχουν αργότερα για τη ζωή τους.

Η ιδέα ήταν πρωτότυπη για την περιοχή και την εποχή που έζησε ο φωτισμένος αγιορείτης μοναχός. Το Παρθεναγωγείο του Διονυσίου με την επωνυμία «Ζωοδόχος Πηγή», απετέλεσε για πολλά χρόνια σπουδαίο μοναστικό και πνευματικό κέντρο της περιοχής και διατηρήθηκε μέχρι τις αρχές του αιώνα μας.

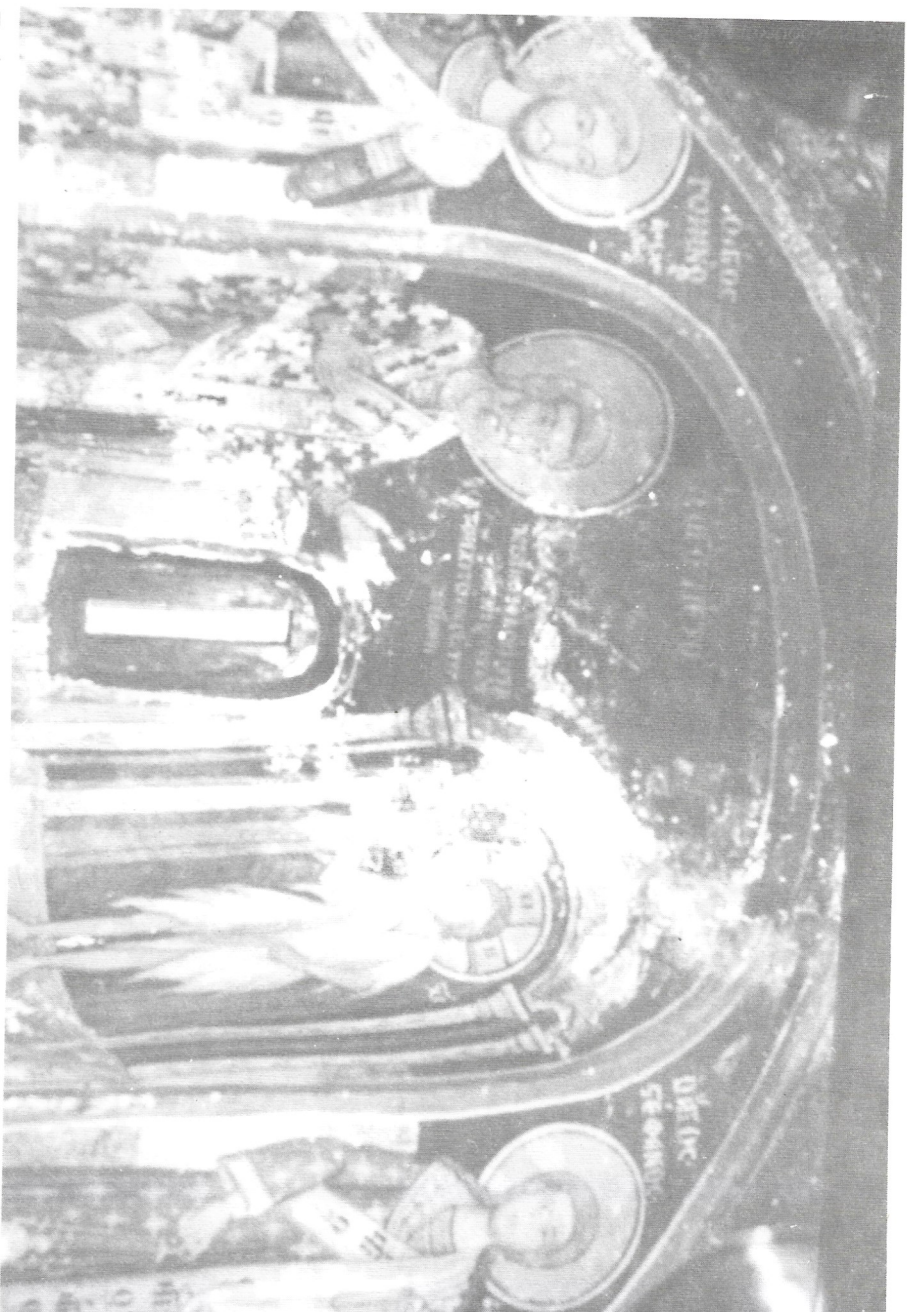
Θα ήθελα επίσης να αναφέρω ότι απουσιάζουν από το Συνεδριό μας ο Πρυτάνεις και μερικοί Καθηγητές Ανωτάτων Σχολών. Και τούτο γιατί σήμερα στη Χίο γίνεται η ετήσια σύνοδος των Πρυτάνεων της Χώρας και δεν ήταν δυνατόν να παραστούν και να παρακολουθήσουν τις εργασίες του Συνεδρίου μας. Ελάβαμε από αυτούς τηλεγραφήματα και επιστολές, με τις οποίες εξηγούν τους λόγους απουσίας τους, συγχαίρουν για τη σύγκληση του Συνεδρίου και εύχονται επιτυχία των εργασιών του. Τους ευχαριστούμε και απ' εδώ για την ευγενική διάθεσή τους.

Γίνεται ωσαύτως γνωστό ότι Μέλη ή άλλοι παράγοντες του Συνεδρίου έχουν τη δυνατότητα να καταθέσουν γραπτά ερωτήματα, κρίσεις και προτάσεις στη Γραμματεία του Συνεδρίου, τα οποία θα μελετήσει το Δ/κό Συμβούλιο της Εταιρείας.

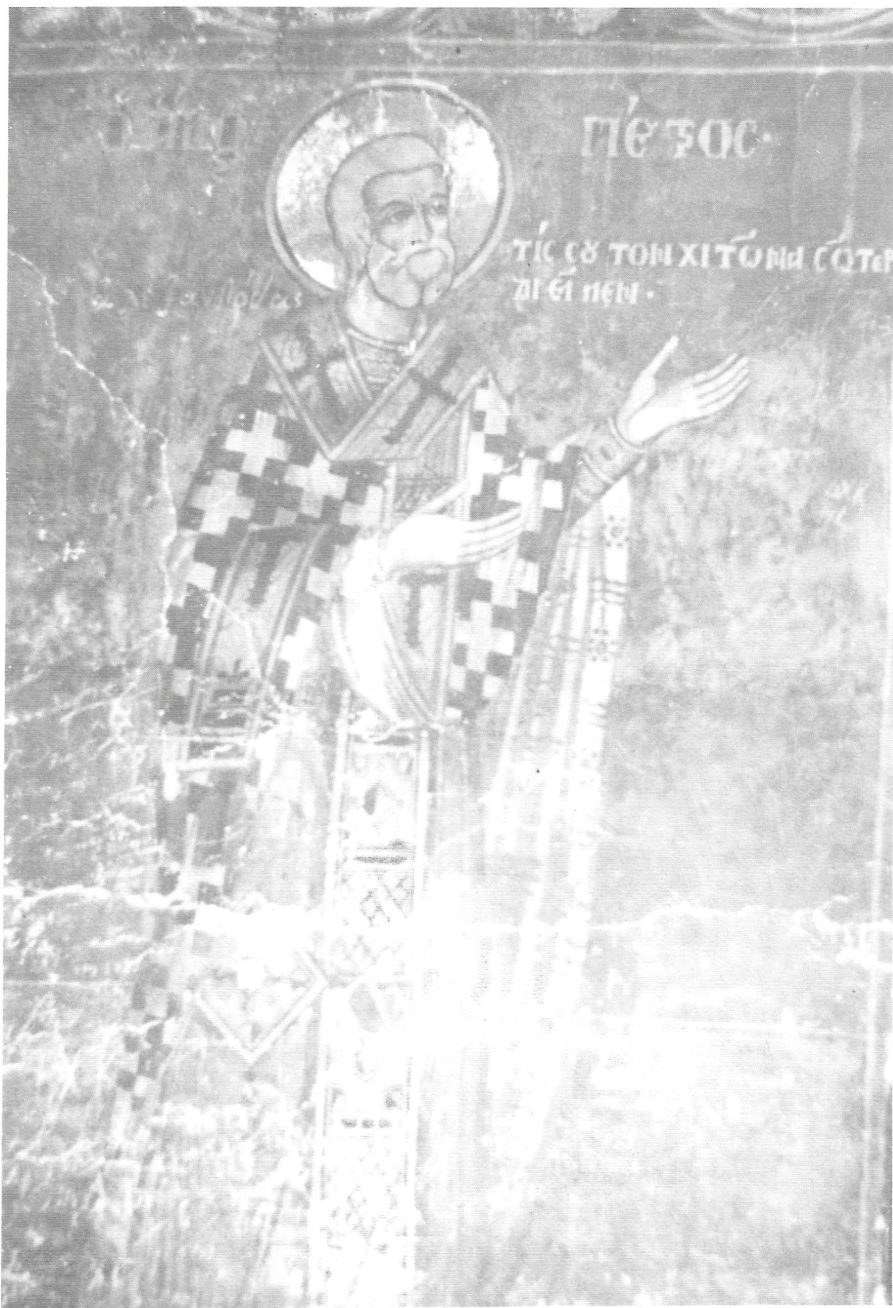
Το όραμα του Πέτρου της Αλεξανδρείας. Πάνω από το ημικύκλιο της προο-
πτικής του Ιερού του Καθολικού της Ιεράς Μονής Προυσού.

(Φωτ. Γιάννη Γκερέκου).

Το όραμα του Πέτρου της Αλεξανδρείας πάνω από ημικύκλιο της Προθέσης στο Ιερό του Ναού των Αγίων Πάντων της Μονής Προυσού (1805).

(από SLIDE της κ. Μαριάννας Τσίγου).

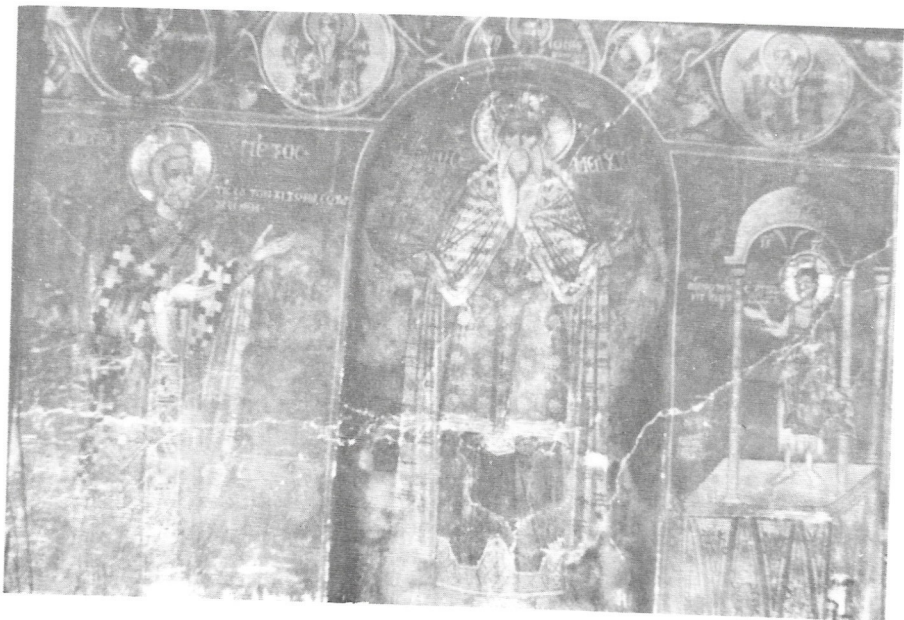
Ο Ἅγιος Πέτρος της Αλεξανδρείας. Από την παράσταση στην πρόθεση του
Ιερού της Παναγίας των Δομιανών.

(από SLIDE της κ. Μαριάννας Τσίρου).

Ο Χριστός έφηβος με τον διαρρηγμένο χιτώνα. Στην Πρόθεση του Ιερού της Παναγίας των Δομιανών (λεπτομέρεια)..

(από SLIDE κ. Μαριάννας Τσίρου).

Το όραμα του Πέτρου της Αλεξανδρείας στην Πρόθεση του Ιερού της Παναγίας των Δομιανών. Στη μέση ο Μελχισεδέκ (1787).

(από SILDE της κ. Μαριάννας Τσίρου).